

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Boeken

Nosografie en emoties volgens Ferro

Bespreking van

Antonino Ferro (red.) (2020). *Psychoanalytic practice today — A post-Bionian introduction to psychopathology, affect and emotions*. London: Routledge. ISBN 9780367137090, 293 pp., £ 32,99

MARC HEBBRECHT

In vroegere recensies heb ik al gewezen op de innovatieve inbreng van een groep psychoanalytici uit het Italiaanse Pavia. Het thema van dit nieuwe boek is tweeledig. In de eerste helft wordt een nosografische classificatie van psychiatrische aandoeningen voorgesteld vanuit een postbioniaans perspectief. De tweede helft richt zich op een onderzoek van de belangrijkste emoties die we in de kliniek waarnemen, zoals schaamte, woede, jaloezie, verwondering, verraad, minachting, verdriet, het gevoel van exclusie en verlatingsangst. De auteurs trekken vanuit de basisvisie dat de intersubjectieve ontmoeting helend werkt. Hierbij wordt verondersteld dat de therapeut zich in een toestand van rêverie opent voor de affecten en personages die zich manifesteren in het analytische veld dat gezamenlijk gecreëerd wordt door patiënt en therapeut. Voorwaarde is dat de therapeut primitieve emoties durft toe te laten en deze kan bevatten, dromen en denken. Centrale concepten zijn transformatie in dromen en het onirisch model van de geest.

Bij de bespreking van de fobie in het eerste hoofdstuk presenteert Collovà een nosografische classificatie die hij vergelijkt met metereologie. De klassieke psychiatrische

diagnostiek zoekt een procesmatig gebeuren op één bepaald moment te fixeren, te immobiliseren en van een naam te voorzien. Het lijkt alsof er een foto wordt gemaakt die een statisch beeld geeft van een dynamische werkelijkheid. Psychoanalytische diagnostiek daarentegen doet veel meer recht aan de beweeglijkheid van emoties, de dynamische kwaliteit van het psychisch functioneren, aan oscillaties tussen posities, aan wisselingen tussen samenhang en incoherentie, aan processen, aan schommelingen tussen psychische evacuatie en mentale elaboratie. Collovà maakt een verdeling tussen twee nosografieën. Als eerste noemt hij de functionele nosografie, of de nosografie van de bovenloop, die drie types van pathologie omvat:

- 1 Een defect van de alfa-functie. Een voorbeeld is de psychose die gekenmerkt wordt door een beperking of een omkering van het mechanisme om zintuiglijke indrukken en emotionele ervaringen te transformeren in dromen en/of gedachten.
- 2 Een disfunctie van het *container-contained*-mechanisme. Het container-contained-concept komt overeen met een abstractiemodel van psychoanalytische realisaties, die voorgesteld worden met het teken ♀ voor de *container* en met het teken ♂ voor het *contained*. Bion onderscheidt drie soorten relaties tussen container en contained: commensaal, symbiotisch en parasitair. De container kan begrepen worden als het psychisch draagvermogen waardoor indrukken en emotionele ervaringen worden opgevangen, omhuld en bevat, gedragen en verdragen. Dit concept is nauw verwant met het concept psychische huid van Anzieu. Zo zijn aandachtstekortstoornissen of

explosieve stoornissen uitingsvormen van een pathologie van de container. In dergelijke gevallen is de container te eng en te poreus. In andere gevallen is de container te wijd, te elastisch of te rigide, de wanden ervan zijn te dik of te dun, te gesloten of te open, te hard of te zacht. Er kan te veel druk uitgeoefend worden op de container van binnenuit of van buitenaf. Soms kan de container exploderen. Binnen de container spelen dynamische processen zoals schommelingen tussen paranoïde-schizoïde en depressief functioneren of tussen negatieve capaciteit (openheid, verdragen van twijfel en onzekerheid) en geselecteerd feit (het gevoel van zekerheid, herkenning, aha-erlebnis). Een functionele nosografie wil deze processen en dynamieken in beeld brengen.

- 3 Een overmaat aan emotionele feiten (*hypercontents*) waardoor de psyche blokkeert of overbelast raakt. Dit is het geval bij trauma: de psyche wordt overspoeld door ongetransformeerde indrukken en primitieve emoties die niet verwerkt raken, met zich herhalende klinische fenomenen tot gevolg: stereotiepe nachtmerries, herbelevingen, andere vormen van herhalingsdwang.

De tweede, narratieve nosografie wordt ook de nosografie van de benedenloop genoemd. Een interessante metafoer om de psyche met een stroom te vergelijken. Om het niveau van angst draaglijk te houden worden pictogrammen als resultaat van de alfa-functie op een specifieke wijze met elkaar verbonden tot een narratief. De inhoud van dit narratief kan obsessieel, fobisch of paranoïde zijn.

In de hoofdstukken van het eerste deel worden klinische fenomenen benaderd vanuit een postbioniaans perspectief, wat tot nieuwe klinische entiteiten leidt. Ik geef enkele voorbeelden. Denk maar aan de dyschronie of de moeilijkheid om de vluch-

tigheid van het menselijk bestaan en de lineariteit van de tijd te accepteren (p. 9). Wanneer het apparaat om gedachten te denken tot stilstand wordt gebracht of uitgeschakeld, wordt psychopathologie zichtbaar. De essentie van een psychische stoornis is gevangen zijn door één perspectief. Hoe gezonder iemand is, hoe beter hij in staat is om meerdere perspectieven te genereren en aan te houden. Met vele klinische vignetten en uitgebreidere gevalbeschrijvingen wordt deze diagnostische benadering geïllustreerd bij anorexia, fobie, obsessieelheid, depressie, borderline, paranoia en psychose. Interessant is de beschrijving van de verticale depressie: voor de patiënt lijkt het leven opgeheven; hij voelt zich verloren in een verleden dat het heden vernietigt alsof hij verticaal valt in een tijd en een ruimte die niet meer zijn (pp. 61-84). Interessant is ook de visie op psychose: het onvermogen om in alsoftermen te denken, om de hallucinatie te transformeren in een droom, oftewel er niet in slagen om de onzin van het leven te sublimeren in spel.

Ik was ook gecharmeerd door Ferro's beschrijving van verlatingsyndromen (pp. 163-168): meent de patiënt dat hij de afwezigheid van een ander niet zal overleven? Of is er toch al een beginnend besef van mogelijke alternatieven? In het beste geval kan verlies verdragen worden zonder dat de samenhang van het zelf bedreigd wordt. Het boek is een schatkamer van nieuwe en originele gedachten. Tijdens het lezen van dit boek ervaarde ik schommelingen van ongelooft en onbegrip, soms blijdschap over een nieuwe vondst, vervolgens herkenning en vertrouwdheid, en ten slotte verwarring. Maar het nieuwe overweegt toch wel. Ik ben geprikkeld om het boek nog eens een tweede keer te lezen. Een minimale vertrouwdheid met het denken van Bion is noodzakelijk.